

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 9.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.9.63>

УДК 336:502.171(075.8)

Т. Г. Доценко,

*аспірант кафедри фінансів, Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-9804-7884>

**СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ
ВИМІР ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТРАДИЦІЙНІ ПІДХОДИ
ТА СУЧАСНИЙ КОНЦЕПТ**

T. Dotsenko

Postgraduate student,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

**ESSENTIAL CHARACTERISTICS AND FINANCIAL AND INVESTMENT
DIMENSION OF ENVIRONMENTAL PROTECTION ACTIVITIES:
TRADITIONAL APPROACHES AND MODERN CONCEPT**

Обґрунтовано, що природоохоронна діяльність є важливою складовою виробничо-господарської діяльності як у публічному і корпоративному секторах, так і в секторі домогосподарств. Доведено, що схвалення в останні десятиліття широкого спектра міжнародних конвенцій екологічного спрямування ставить нові вимоги до організації природоохоронної діяльності як на загальнонаціональному і регіональному рівнях державного управління, так і на рівні місцевого самоврядування і суб'єктів виробничо-господарської

діяльності. Встановлено, що природоохоронна діяльність являє собою сукупність відносин, заходів, засобів та суб'єктно-об'єктних взаємовпливів, які забезпечують розбудову мережі об'єктів екологічної інфраструктури (очисні споруди, колекторно-дренажні мережі, поля фільтрації, природно-заповідні території, полігони розміщення та утилізації відходів, система моніторингу якості навколишнього природного середовища) і пов'язані з діяльністю державних і комунальних регуляторних органів у сфері розширеного відтворення та господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу і охорони навколишнього природного середовища, а також з діяльністю суб'єктів виробничо-господарської діяльності та їх об'єднань, громадських і саморегулювальних організацій та домогосподарств, спрямованою на залучення природної сировини у відтворювальний процес, утилізацію відходів, упередження забруднення та забезпечення оздоровлення довкілля. Виявлено, що природоохоронна діяльність охоплює комплекс виробничо-технічних та організаційно-економічних заходів, пов'язаних з використанням різноманітних видів природної сировини, спорудженням об'єктів екологічної інфраструктури, збереженням та примноженням біорізноманіття, формуванням систем поводження з різноманітними видами відходів, розробленням та впровадженням інноваційних методів та технологій використання матеріально-речової субстанції первинних природних ресурсів і використання ресурсно-енергетичної цінності вторинної природної сировини. Обґрунтовано, що гармонізація національного регуляторного механізму у природоохоронній діяльності з базовими положеннями міжнародних конвенцій екологічного спрямування є критично необхідним інституційним підґрунтям для залучення коштів глобальних екологічних фондів, коштів міжнародних фінансово-кредитних організацій, коштів урядів іноземних держав у сферу охорони навколишнього природного середовища та відтворення природно-ресурсного потенціалу.

It is substantiated that environmental protection activity is an important component of production and economic activity both in the public and corporate sectors and in the household sector. It has been proven that the approval of a wide range of international environmental conventions in recent decades sets new requirements for the organization of environmental protection activities both at the national and regional levels of state administration, and at the level of local self-government and subjects of industrial and economic activity. It has been established that environmental protection activity is a set of relations, activities, means and subject-object interactions that ensure the development of a network of environmental infrastructure objects (water treatment facilities, collector and drainage networks, filtration fields, nature reserves, landfills placement and disposal of waste, a system for monitoring the quality of the natural environment) and are related to the activities of state and communal regulatory bodies in the field of extended reproduction and economic development of natural resource potential and environmental protection, as well as to the activities of industrial and economic entities activities and their associations, public and self-regulatory organizations and households, aimed at the involvement of natural raw materials in the reproductive process, waste disposal, pollution prevention and environmental improvement. It is found that environmental protection activities cover a complex of production, technical, organizational and economic measures related to the use of various types of natural raw materials, construction of environmental infrastructure facilities, conservation and enhancement of biodiversity, formation of systems for managing various types of waste, development and implementation of innovative methods and technologies for the use of material substance of primary natural resources and use of resource and energy value of secondary natural resources. It is substantiated that harmonisation of the national regulatory mechanism in environmental protection with the basic provisions of international environmental conventions is a critically important institutional basis for attracting funds from global environmental funds, international financial and credit organisations, and foreign governments to the field of environmental protection and reproduction of natural resource potential.

Ключові слова: фінансово-інвестиційне забезпечення, природоохоронна діяльність, екологічна інфраструктура, охорона навколишнього природного середовища, біорізноманіття, фінансові потоки.

Key words: financial and investment support, environmental protection, environmental infrastructure, environmental protection, biodiversity, financial flows.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Розширене відтворення природно-ресурсного потенціалу, збереження і примноження біорізноманіття, а також упередження еколого-деструктивного впливу на довкілля значною мірою залежать від розвиненої інфраструктури здійснення природоохоронної діяльності. Природоохоронна діяльність в останні десятиліття стала невід'ємним трендом в оздоровленні довкілля та примноженні природного багатства. Більше того, реалізація природоохоронних ініціатив призвела до становлення такого виду виробничо-господарської діяльності як екологічне підприємництво, яке генерує впровадження у відтворювальний процес сучасних методів екологічного менеджменту. Природоохоронна діяльність є важливою складовою виробничо-господарської діяльності як у публічному і корпоративному секторах, так і в секторі домогосподарств. Схвалення в останні десятиліття комплексу міжнародних конвенцій екологічного спрямування ставить нові вимоги до організації природоохоронної діяльності як на загальнонаціональному і регіональному рівнях державного управління, так і на рівні місцевого самоврядування і суб'єктів господарювання. Тому актуальність створення сприятливих інституційних та фінансово-інвестиційних передумов для організації природоохоронної діяльності виступає важливим завданням теорії і практики економіки природокористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

В останнє десятиліття у вітчизняній економічній науці спостерігається широкий спектр підходів стосовно організації і здійснення природоохоронної діяльності. У працях В.Бабіченко, В.Джигирей, Л.Жарової, О.Задорожної, Є.Кондратюк, Н.Кривокульської, О.Саксонової, Н.Самойленко та інших розглядаються сутнісно-змістовні характеристики, інституційні підвалини та структурні елементи природоохоронної діяльності, розкриваються прикметні риси оптимізації взаємодії людини та навколишнього природного середовища як ключової детермінанти модернізації інфраструктури здійснення природоохоронних заходів, ув'язуються пріоритети реалізації природоохоронних ініціатив з базовими положеннями міжнародних конвенцій екологічного та кліматичного спрямування [1-12]. Водночас не повною мірою обґрунтовуються пріоритети впровадження інноваційних методів та способів здійснення природоохоронної діяльності у відповідності з передовими світовими лекалами, а також не виокремлюються методи, інструменти та форми фінансово-інвестиційного забезпечення реалізації природоохоронних проєктів, що не дає можливості використати весь наявний потенціал примноження природного багатства і упередження еколого-деструктивного та природоруйнівного впливу на довкілля.

Цілі статті

Метою статті є сутнісна характеристика та формування сучасного концепту фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної діяльності з врахуванням глобальних екологічних викликів та вимог екологізації відтворювальних пропорцій у національному господарстві.

Виклад основного матеріалу дослідження

В умовах просування світової спільноти у фазу низьковуглецевого розвитку підвищується вагомість природоохоронної діяльності як в частині примноження природного багатства, так і в частині упередження еколого-

деструктивного впливу на довкілля. У попередні десятиліття природоохоронна діяльність не входила в спектр основних пріоритетів діяльності суб'єктів природно-господарської та природо-експлуатаційної діяльності у зв'язку з відсутністю застосування державою комплексу стимулюючих методів, інструментів та важелів бюджетно-податкового та грошово-кредитного впливу на процеси розширеного відтворення і господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу та охорони довкілля. Водночас схвалення світовою спільною комплексу природоохоронних конвенцій, зокрема конвенцій зі зміни клімату, створило додаткові можливості для активізації природоохоронної діяльності в Україні через можливість отримання іноземних інвестицій.

Природоохоронна діяльність вже тривалий період виступає об'єктом фундаментальних і прикладних досліджень у вітчизняній економіці природокористування. Водночас більшість авторських підходів стосовно розкриття сутнісно-змістовних характеристик даної економічної категорії відзначається надмірною полярністю думок та суджень. Традиційною інституційною пасткою окремих авторських підходів до розкриття ключових характеристик природоохоронної діяльності є її зведення до діяльності органів державного управління в частині покращення якості навколишнього природного середовища, а також охорони та захисту довкілля (табл. 1). Зокрема, Н.Кривокульська зводить природоохоронну діяльність до діяльності управлінських структур суспільства, які використовують певний набір методів, інструментів та важелів впливу на процеси покращення якості навколишнього природного середовища та забезпечення сталого еколого-економічного розвитку [7]. Таке визначення відзначається певною підміною понять, оскільки більше стосується не сутнісно-змістовних характеристик природоохоронної діяльності, а регуляторного впливу на неї. Мова в даному випадку йде про застосування методів, інструментів та важелів впливу на поведінку природокористувачів, котрі забезпечують залучення природно-ресурсного потенціалу у відтворювальний процес, а також здійснюють вплив на якість навколишнього природного середовища.

Таблиця 1. Авторські підходи до визначення категорії «природоохоронна діяльність»*

Автор	Підхід	Джерело
Н.Кривокульська	Цілеспрямована діяльність суспільства, його управлінських структур, що здійснюється з використанням системи методів, інструментів та важелів впливу і спрямована на збереження та покращення якості навколишнього природного середовища та забезпечення сталого еколого-економічного розвитку	[7]
Л.Жарова	Міжнародна, державна, регіональна та місцева адміністративно-господарська, технологічна, політична, суспільна діяльність, що спрямована на збереження та раціональне використання природи в інтересах сучасного та майбутнього поколінь	[4, с. 74]
Г.Лукашук, М.Шкарбан	Діяльність підприємства, спрямована на раціональне використання природних ресурсів, відтворення природно-ресурсного потенціалу, попередження і ліквідацію негативних наслідків господарської діяльності на довкілля	[8, с. 1263]
В.Джигирей	Діяльність, спрямована на збереження якості навколишнього середовища на рівні, що забезпечує стійкість біосфери	[3]
Н.Самойленко	Дії державних і недержавних органів, юридичних і фізичних осіб, що направлені на гармонійне єднання навколишнього середовища, суспільства та стійкого розвитку, ефективне використання і відновлення природних ресурсів, попередження зміни клімату, збереження біорізноманіття та якісного середовища існування людини	[11, с. 8]
Н.Святохо	Одна з основних підсистем промислового підприємства, що покликана забезпечити відповідність його діяльності встановленим нормативам ресурсоспоживання	[12]
О.Саксонова	Система організації і ведення суспільних відносин та економічних зв'язків у сфері збереження довкілля	[10, с. 7].
О.Новицька, Н.Новицька	Сукупність видів діяльності, спрямована на попередження, мінімізацію, усунення наслідків забруднення та інших видів негативного впливу на середовище і відновлення його якості	[9, с. 54]
Л.Бернштейн	Складова природокористування і в зв'язку з цим тісно пов'язана з раціональним використанням природних ресурсів, а також включає запобіжні заходи для створення умов для збереження сталого розвитку у країні, регіоні, населеному пункті	[2]
Є.Кондратюк, Г.Хархота	Система науково обґрунтованих заходів, спрямованих на підтримання раціональної взаємодії між діяльністю людини і навколишнім природним середовищем; комплексна програма щодо забезпечення збереження та відновлення природних ресурсів Землі	[6]
О.Задорожна	Цілеспрямована діяльність суспільства, яка передбачає залучення до використання активних природоохоронних заходів і дій для збереження навколишнього природного середовища законодавчих, виконавчих та освітянських інститутів	[5]
В.Бабіченко, В.Глухова, Х.Кравченко	Діяльність, яка здійснюється у великих масштабах щодо збереження та відновлення територій незайманої природи, біорізноманіття, підвищення екологічної свідомості та екологічного виховання населення	[1]

*Сформовано автором

Гармонійне поєднання регуляторів стимулюючого та спонукального характеру прямо та опосередковано впливає на масштаби та технічний рівень природоохоронної діяльності. Пряма дія здійснюється на суб'єкти природоохоронної діяльності, котрі функціонують у секторі державного управління та місцевого самоврядування. Непрямий (опосередкований) вплив регуляторний інструментарій в галузі охорони навколишнього природного середовища здійснює на суб'єкти приватного підприємництва та домогосподарства.

Цивілізаційний та світоглядний вимір природоохоронної діяльності повною мірою розглядається О.Задорожною. На її думку, природоохоронна діяльність являє собою цілеспрямовану діяльність суспільства, яка передбачає залучення до здійснення активних природоохоронних заходів законодавчих, виконавчих та освітянських інститутів [5]. Роль освітянських інститутів полягає у формуванні світоглядних екологічних орієнтацій у майбутніх фахівців природоохоронного профілю, що дасть змогу максимально результативно використовувати методи екологічного менеджменту в управлінській та виробничо-господарській діяльності суб'єктів підприємництва. Також необхідною умовою прискореної імплементації кращих іноземних практик здійснення природоохоронної діяльності у вітчизняну практику виступає формування дорадницьких інститутів, які забезпечуватимуть популяризацію пріоритетів низьковуглецевого розвитку в підприємницькому секторі та секторі домогосподарств.

Заслуговує на увагу авторський концепт Л.Бернштейна в частині проведення сутнісно-змістовної характеристики природоохоронної діяльності [2]. Вчений розглядає природоохоронну діяльність як рівнозначну з розширеним відтворенням і господарським освоєнням природно-ресурсного потенціалу складову сфери природокористування, яка передбачає здійснення запобіжних заходів для упередження еколого-деструктивного та природо-руйнівного впливу господарського комплексу та домогосподарств на довкілля. Такий підхід слід вважати правильним, оскільки розширене відтворення та

господарське освоєння природно-ресурсного потенціалу тісно пов'язані з природоохоронною діяльністю. Зокрема, надмірне залучення природної сировини в межах ареалу її концентрації може призвести до незворотних змін у навколишньому середовищі. Тому залучення природної сировини у відтворювальний процес має супроводжуватися здійсненням природоохоронних та природооблаштувальних заходів.

Певною мірою футуристичний підхід щодо сутнісно-змістовної характеристики природоохоронної діяльності використала Л.Жарова, яка розглядає досягнення цілей цієї діяльності з точки зору інтересів не лише сучасного, але і майбутнього покоління [4, с. 74]. Водночас вона акцентує увагу на географічно-таксономічному зрізі реалізації природоохоронної діяльності, виокремлюючи міжнародний, державний, регіональний та місцевий рівень, але залишаючи поза увагою корпоративний рівень реалізації заходів щодо розбудови екологічної інфраструктури та обмеження еколого-деструктивного впливу на довкілля. В умовах формування глобальної природоохоронної архітектоники, інституційною основою котрої є нова кліматична угода та глобальні цілі сталого розвитку, міжнародний рівень реалізації цілей природоохоронної діяльності виступає основним детермінантом руху фінансових потоків у даний сегмент виробничо-господарської діяльності. За умови гармонізації лекал здійснення природоохоронної діяльності, схвалених міжнародними природоохоронними конвенціями, та національних і регіональних лекал реалізації природоохоронних ініціатив кращі практики охорони навколишнього природного середовища будуть імплементовані у комунальний та корпоративний сектори національних господарств.

Існують також авторські підходи до сутнісно-змістовного наповнення природоохоронної діяльності, котрі її зводять до діяльності суб'єкта виробничо-господарської діяльності. Зокрема, Г.Лукашук та М.Шкарбан розглядають природоохоронну діяльність як діяльність підприємства, яка спрямована на раціональне використання природних ресурсів, відтворення природно-ресурсного потенціалу, попередження і ліквідацію негативних

наслідків господарської діяльності [8]. Н.Святохо ідентифікує природоохоронну діяльність як одну з основних підсистем промислового підприємства, що покликана встановити відповідність його діяльності встановленим нормативам використання природної сировини та охорони довкілля [12]. Такий підхід однозначно має бути взятий на озброєння, оскільки основний вплив на навколишнє природне середовище здійснюють суб'єкти виробничо-господарської діяльності, котрі освоюють лівову частку природної сировини і генерують основну масу викидів та скидів шкідливих речовини, а також промислових відходів. З огляду на це природоохоронна діяльність зводиться до реалізації комплексу організаційно-економічних та виробничо-технічних заходів і спорудження мережі об'єктів внутрішньо-виробничої екологічної інфраструктури з метою охорони та захисту атмосферного повітря і клімату, очищення зворотних вод, упорядкування місць розміщення та утилізації відходів виробництва, усунення проявів шумового впливу та вібрації, збереження біорізноманіття, охорони і захисту ґрунтів, підземних і поверхневих вод.

В цілому природоохоронна діяльність за версією Н.Самойленко охоплює: 1) захист атмосферного повітря та клімату; 2) очистку стічних вод; 3) поводження з відходами; 4) захист та відновлення ґрунтів, підземних та поверхневих вод; 5) зниження шуму та вібрації (за винятком захисту на робочому місці); 6) захист біорізноманіття та ландшафтів; 7) захист від радіації (без зовнішньої безпеки); 8) дослідження та розробки; 9) інші заходи з охорони навколишнього середовища [11]. Тобто природоохоронна діяльність охоплює цілий комплекс виробничо-технічних та організаційно-економічних заходів, пов'язаних з використанням різноманітних видів природної сировини, спорудженням об'єктів екологічної інфраструктури, які упереджують забруднення навколишнього природного середовища, збереженням та примноженням біорізноманіття, формуванням систем поводження з різноманітними видами відходів, розробленням та впровадженням інноваційних методів та технологій використання матеріально-речової

субстанції первинних природних ресурсів і використання ресурсно-енергетичної цінності вторинної природної сировини.

Особливо високим рівнем капіталомісткості відзначається спорудження міжгосподарських та внутрішньо-господарських мереж об'єктів екологічної інфраструктури, основним призначенням котрих виступає упередження надходжень шкідливих речовин у природні біогеоценози. Враховуючи високий рівень капіталомісткості зведення і модернізації очисних та інших споруд природоохоронного призначення, ключового значення у державному регулюванні та програмуванні природоохоронної діяльності набуває створення сприятливих інституційних умов для диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення реалізації природоохоронних проєктів. Високий рівень спрацювання об'єктів екологічної інфраструктури у корпоративному та комунальному секторах національного господарства зумовлений поточною спрямованістю фінансування природоохоронних видатків внаслідок їх перманентного дефіциту, який є наслідком надмірної звуженості джерел фінансово-інвестиційного забезпечення.

Гармонізація національного регуляторного механізму у природоохоронній діяльності з базовими положеннями міжнародних конвенцій екологічного спрямування є критично необхідним інституційним підґрунтям для залучення коштів глобальних екологічних фондів, коштів міжнародних фінансово-кредитних організацій, коштів урядів іноземних держав у сферу охорони навколишнього природного середовища та відтворення природно-ресурсного потенціалу. Необхідною умовою програмування процесів диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення за рахунок залучення зовнішніх фінансових потоків виступає ідентифікація основних складових природоохоронної діяльності, зокрема здійснення організаційно-економічних та виробничо-технічних заходів, а також зведення комплексу об'єктів екологічної інфраструктури.

Виходячи з приведених авторських підходів щодо розгляду сутнісно-змістовних характеристик природоохоронної діяльності і її основних

складових, можна стверджувати, що природоохоронна діяльність являє собою сукупність відносин, заходів, засобів та суб'єктно-об'єктних взаємовпливів, які забезпечують розбудову мережі об'єктів екологічної інфраструктури (очисні споруди, колекторно-дренажні мережі, поля фільтрації, природно-заповідні території, полігони розміщення та утилізації відходів, система моніторингу якості навколишнього природного середовища) і пов'язані з діяльністю державних і комунальних регуляторних органів у сфері розширеного відтворення та господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу і охорони навколишнього природного середовища, а також з діяльністю суб'єктів виробничо-господарської діяльності та їх об'єднань, громадських та саморегулювальних організацій, об'єднань кластерного, кооперативного та асоціативного спрямування, домогосподарств, спрямованою на залучення природної сировини у відтворювальний процес, утилізацію відходів, упередження забруднення та забезпечення оздоровлення довкілля.

Висновки і перспективи подальших досліджень

У зв'язку з необхідністю активізації природоохоронної діяльності у різноманітних ланках національного господарства виникла потреба в проведенні сутнісно-змістовної характеристики даного виду діяльності. Ідентифікація складових природоохоронної діяльності виступає передумовою для вибору пріоритетів фінансово-інвестиційного забезпечення заходів з раціоналізації використання природно-ресурсного потенціалу та охорони навколишнього природного середовища. В цілому природоохоронна діяльність охоплює комплекс організаційно-економічних і виробничо-технічних заходів та суб'єктно-об'єктних взаємовпливів щодо розбудови мережі об'єктів екологічної інфраструктури задля упередження еколого-деструктивного та природо-руйнівного впливу на довкілля. Основними суб'єктами здійснення природоохоронної діяльності виступають державні і комунальні регуляторні органи екологічного спрямування, а також виробничо-господарські структури, котрі залучають природну сировину у відтворювальний процес і генерують

викиди та скиди шкідливих речовин в атмосферне повітря, а також розміщення відходів. Основною інституційною передумовою диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної діяльності виступає гармонізація національної моделі регулювання охорони навколишнього природного середовища з базовими положеннями глобальних конвенцій екологічного та кліматичного спрямування.

Література

1. Бабіченко В.В., Глухова В.І., Кравченко Х.В. Державні витрати на природоохоронну діяльність в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. [Електронний ресурс]. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2248>
2. Бернштейн Л.Ю. Основоположні принципи екології як науки. Економічні проблеми розбудови громадянського суспільства в сучасній Україні. К., 2000. С. 33-52.
3. Джигирей В.С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища. Навчальний посібник. К., Знання. 2006. 319 с.
4. Жарова Л.В. Природоохоронна діяльність: питання теорії та методології впровадження. *Продуктивні сили України*. 2009. №1. С. 73-82.
5. Задорожна О.М. Роль природоохоронної діяльності у формуванні екологічної свідомості студентів педагогічних університетів. *Формування компетентного фахівця в умовах освітнього середовища вищого навчального закладу* : матеріали Всеукр. наук.-метод. семінару. Умань. ПП Жовтий О. О. 2013. 174 с.
6. Кондратюк Є.М., Хархота Г.І. Словник-довідник з екології. К. Урожай, 1987. 160 с.
7. Кривокульська Н.М. Організація управління і регулювання природоохоронної діяльності. Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03. Національний ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2006. 24 с.
8. Лукашук Г.П., Шкарбан О.М. Природоохоронна діяльність підприємства: сутність і складові. *Глобальні та національні проблеми економіки*. [Електронний ресурс]. URL: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/258.pdf>

9. Новицька О.В., Новицька Н.В. Природоохоронна діяльність та особливості її фінансування. *Міжнародна практика економічного розвитку країни* : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. м. Сімферополь, 24-25 травня 2013 року. У 2-х частинах. Сімферополь. НО «Economics», 2013. Ч. 2. С. 53-56.

10. Саксонова О.М. Удосконалення економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к.е.н. за спеціальністю 08.08.01 – економіка природокористування і охорони навколишнього середовища. Київ, 2003. 21 с.

11. Самойленко Н.М. Організація та управління в природоохоронній діяльності. Навч. посіб. Харків. НТУ «ХП», Видавництво «Лідер». 2018. 174 с.

12. Святохо Н.В. Оцінка ефективності витрат на природоохоронну діяльність промислового підприємства. Монографія. Сімферополь. ВД «АРІАЛ», 2011. 264 с.

References

1. Babichenko, V.V. Hlukhova, V.I. and Kravchenko, Kh.V. (2023), "State expenditure on nature protection activities in Ukraine", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 48, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2248> (Accessed 05 Aug 2024).

2. Bernshtejn, L.Yu. (2000), "Basic principles of ecology as a science", *Ekonomichni problemy rozbudovy hromadians'koho suspil'stva v suchasnij Ukraïni* [Economic problems of civil society development in modern Ukraine], Kyiv, Ukraine, pp. 33-52.

3. Dzhyhyreyj, V.S. (2006), *Ekolohiia ta okhorona navkolyshn'oho pryrodnoho seredovyscha* [Ecology and environmental protection], Znannia, Kyiv, Ukraine.

4. Zharova, L.V. (2009), "Environmental protection activities: issues of theory and implementation methodology", *Produktyvni syly Ukrainy*, vol. 1, pp. 73-82.

5. Zadorozhna, O.M. (2013), "The role of environmental protection activities in the formation of environmental awareness of students of pedagogical universities", *Formuvannia kompetentnoho fakhivtsia v umovakh osvith'oho seredovyscha vyschoho navchal'noho zakladu* : materialy Vseukr. nauk.-metod. seminaru [Formation of a competent specialist in the conditions of the educational

environment of a higher educational institution: materials of the All-Ukrainian scientific and methodical seminar], PP Zhovtyj O.O., Uman', Ukraine.

6. Kondratiuk, Ye.M. and Kharkhota, H.I. (1987), Slovnyk-dovidnyk z ekolohii [Dictionary-reference on ecology], Urozhaj, Kyiv, Ukraine.

7. Kryvokul's'ka, N.M. (2006), "Organization of management and regulation of environmental protection activities", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Natsional'nyj un-t "L'vivs'ka politekhnika", L'viv, Ukraine.

8. Lukashuk, H.P. and Shkarban, O.M. (2014), "Environmental activities of the company: the nature and components", Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky, available at: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/258.pdf> (Accessed 05 Aug 2024).

9. Novyts'ka, O.V. and Novyts'ka, N.V. (2013), "Nature protection activity and peculiarities of its financing", Mizhnarodna praktyka ekonomichnoho rozvytku kraïny : zbirnyk materialiv mizhnarodnoï naukovo-praktychnoï konferentsii [International practice of economic development of the country: collection of materials of the international scientific and practical conference], NO «Economics», Simferopol', Ukraine, vol. 2, pp. 53-56.

10. Saksonova, O.M. (2003), "Improvement of the economic mechanism of nature use and nature protection activities", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Kyiv, Ukraine.

11. Samoylenko, N.M. (2018), Orhanizatsiia ta upravlinnia v pryrodookhoronniy diial'nosti [Organization and management in environmental protection activities], NTU "KhPI". Vydavnytstvo "Lider", Kharkiv, Ukraine.

12. Sviatokho, N.V. (2011), Otsinka efektyvnosti vytrat na pryrodookhoronnu diial'nist' promyslovoho pidpriemstva [Evaluation of the effectiveness of costs for environmental protection activities of an industrial enterprise], VD «ARIAL», Simferopol', Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2024 р.